

ESTHER CAPTAIN EN URWIN VYENT (REDACTIE)

Dit monument is het teken
dat wij het hebben overleefd

*Toespraken bij de herdenking van de
afschaffing van de slavernij op 1 juli*

MET MEDEWERKING VAN

Laïs Bentall

Myrthe Kraaijenoord

Eva Thielen

Boom – Amsterdam

Afbeelding omslag: Het Nationaal Monument Slavernijverleden, ontworpen door Erwin de Vries (1929-2018) en onthuld in 2002 in het Oosterpark in Amsterdam (Shutterstock / Christophe Cappelli)

Ontwerp omslag en binnenwerk: Mijke Wondergem

Verzorging binnenwerk: Bas Reijnen

© 2025 de auteurs | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machine-learning is nadrukkelijk voorbehouden. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining for any other purpose which is not expressly permitted by law without the written permission of the publisher.

ISBN 978 90 2447 204 8

NUR 680

www.boom.nl

www.kitlv.nl

www.ninsee.nl

Redactieraad

Drs. Henna Goudzand Nahar, auteur

Prof. dr. Michiel van Kempen, bijzonder hoogleraar Nederlands-Caraïbische
Letteren vanwege de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde

Dr. Martin Verbeet, bestuurslid van NiNsee

Inhoud

Voorwoord <i>Linda Nooitmeer</i>	11
Inleiding – De reis naar erkenning en verzoening <i>Urwin Vyent</i>	15
Reflectie en verantwoording – ‘Het grote ding is de toekomst’ <i>Esther Captain</i>	19
In het oog van de storm: het NiNsee en de herinneringspolitiek rondom het slavernijverleden 2002-2012 <i>Aspha Bijnaar en Markus Balkenhol</i>	25
ESSAY	
Afschaffing van slavernij zonder emancipatie van slaafgemaakten <i>Laïs Bentall</i>	47
INTERVIEW MET MANO DELEA	
Dekoloniaal herdenken in de verkavelde publieke herdenkingscultuur van Nederland <i>Esther Captain</i>	53
ESSAY	
‘Een dag als vandaag helpt mijn kinderen sterker in hun schoenen te staan’: Nationale Herdenking Slavernijverleden, 1 juli 2024 <i>Myrthe Kraaijenoord en Eva Thielen, met foto’s van Fèmi Aboh</i>	63
2004: Dit monument is het teken dat wij het hebben overleefd <i>Eddy Campbell</i>	71

‘Wij streefden naar overleg, de jongere generatie is assertiever’ <i>Myrthe Kraaijenoord en Eva Thielen</i>	75
INTERVIEW MET EDDY CAMPBELL	
2007: Geef ons de Anne Frank van de slavernij <i>Ronald Plasterk</i>	81
2008: De Nederlandse geschiedenis van slavernij en mensenhandel is een smet op het blazoen van ons land <i>Jan Peter Balkenende</i>	83
2012: Slavernij is het stelen van een mens <i>Mark Rutte</i>	87
2013: Laten wij voorkomen dat onze kinderen en kleinkinderen zich later voor óns moeten schamen <i>Lodewijk Asscher</i>	91
2016: Dat de betovergrootvader van mijn dochter slavernij nog heeft meegemaakt, raakt mij diep <i>Jet Bussemaker</i>	93
‘Herdenken moet ruimte bieden voor nieuwe perspectieven’ <i>Myrthe Kraaijenoord en Eva Thielen</i>	97
INTERVIEW MET JET BUSSEMAKER	
2016: Mijn P.C. Hooftprijs is een teken van vooruitgang voor u allen: Antillianen, Surinamers, Nederlanders en nieuwkomers <i>Astrid Roemer</i>	101
‘Ik herlees mijn 1 juli-speech altijd weer op 1 juli, waar ik ook ben’ <i>Myrthe Kraaijenoord en Eva Thielen</i>	107
INTERVIEW MET ASTRID ROEMER	

2021: In Amsterdam verdiende bijna iedereen aan de kolonie Suriname <i>Femke Halsema</i>	111
‘De betekenis van herdenken ligt altijd in het heden en de toekomst’ <i>Myrthe Kraaijenoord en Eva Thielen</i>	115
INTERVIEW MET FEMKE HALSEMA	
2022: Persoonlijke betrokkenheid bij slavernij eerder de regel dan de uitzondering <i>Klaas Knot</i>	119
2022: A change is gonna come! <i>Franc Weerwind</i>	123
‘1 juli een feestdag of herdenkingsdag? Ik zie het meer als bewustzijnsdag’ <i>Myrthe Kraaijenoord en Eva Thielen</i>	127
INTERVIEW MET FRANC WEERWIND	
2023: Historisch besef moet leiden tot gedrags- verandering om te komen tot systeemverandering <i>Linda Nooitmeer</i>	131
‘We hebben juist meer aandacht nodig voor ieders specifieke verhaal’ <i>Laïs Bentall</i>	135
INTERVIEW MET LINDA NOOITMEER	
2023: Voor het overduidelijke gebrek aan handelen tegen deze misdaad tegen de menselijkheid vraag ik vergifenis <i>Koning Willem-Alexander</i>	143
Lijst van sprekers Nationale Herdenking Afschaffing Slavernij 2002-2024	149
Noten	153
Literatuur	157
Over de auteurs	159

Voorwoord

Linda Nooitmeer

De herdenking van 1 juli is een krachtig moment van reflectie en vooruitblik. Ze biedt ons de gelegenheid om stil te staan bij een verleden dat niet slechts geschiedenis is, maar dat diep doorwerkt in het heden. Dit boek is een verzameling van de belangrijkste toespraken sinds de onthulling van het Nationaal Monument Slavernijverleden in het Oosterpark in Amsterdam in 2002 en laat zien hoe de erkenning van het slavernijverleden zich in de afgelopen decennia heeft ontwikkeld.

Het Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NiNsee) staat als organisator aan de basis van de 1 juli-herdenking. Het NiNsee verzamelt en beheert kennis, interpretaties en de verbeelding van het trans-Atlantische slavernij- en koloniale verleden om deze verder te ontwikkelen en breed in de samenleving te delen, om daardoor bij te dragen aan een fundament voor een gedeelde toekomst op basis van gelijkwaardigheid.

De herdenking van 2023 was een historische mijlpaal: koning Willem-Alexander was het eerste Nederlandse staats-hoofd dat niet alleen excuses aanbood voor het slavernijverleden, maar ook om vergiffenis vroeg. Het was een erkenning die velen diep raakte. Tegelijkertijd markeerde deze gebeurtenis geen eindpunt, maar juist een begin: het begin van een bredere maatschappelijke bewustwording en de erkenning van de structurele doorwerkingen van slavernij en kolonialisme.

De verhalen van onze voorouders, van degenen die slavernij hebben overleefd en degenen die zich op uiteenlopende manieren hebben verzet, vormen de basis van onze gemeenschap. Hun kracht en vastberadenheid zijn een voortdurende bron van inspiratie. Mijn eigen familiegeschiedenis weerspiegelt die veerkracht: van een voorouder die overboord sprong tijdens de overtocht over de Atlantische Oceaan, tot voorouders die enkele jaren na de afschaffing van de slavernij met hun zuurverdiende geld de plantage kochten waarop zij gedwongen hadden gewerkt. Dit is niet slechts een familieverhaal; het is een symbool van hoe nazaten van slaafgemaakten ondanks alle obstakels hun eigen toekomst vormgeven.

Maar het slavernijdossier vraagt om meer dan alleen erkenning en herdenking. Het vraagt om concrete actie. De doorwerking van slavernij uit zich nog steeds in raciale ongelijkheden, in economisch achtergestelde posities en in de beelden die over zwarte mensen bestaan. Dat betekent dat we structurele verandering nodig hebben:

Onderwijs: Het slavernijverleden moet structureel verankerd worden in het curriculum, van het basisonderwijs tot en met de universiteit. Dit omvat niet alleen de trans-Atlantische slavenhandel en slavernij, maar ook de doorwerking ervan in hedendaagse ongelijkheden en racisme.

Herstelbeleid: De erkenning van de doorwerking van het slavernijverleden moet leiden tot concrete herstelmaatregelen. Dit kan variëren van economische investeringen in gemeenschappen met een historisch achtergestelde positie tot gerichte stimulering van ondernemerschap onder nazaten van slaafgemaakten.

Institutionele hervormingen: Er moeten maatregelen komen om structureel racisme binnen instituties, zoals

de overheid, het bedrijfsleven en de politie, te bestrijden. Dit vereist een actief diversiteitsbeleid, een eerlijke toegang tot de arbeidsmarkt en het doorbreken van raciale ongelijkheden in huisvesting en gezondheidszorg.

Herdenkingscultuur: De herdenking van 1 juli moet een nationale status krijgen, vergelijkbaar met 4 en 5 mei. Dit betekent een officiële vrije dag en bredere betrokkenheid van de overheid en maatschappelijke organisaties.

Reparaties en financiële erkenning: Nederland heeft geprofiteerd van de slavernij en moet verantwoordelijkheid nemen voor de economische schade die is aangericht. Dit betekent niet alleen investeringen in educatie en economische empowerment, maar ook de oprichting van een herstel- en ontwikkelingsfonds voor nazaten van slaafgemaakten.

In deze tijd, waarin we te maken hebben met een politieke verschuiving naar meer nationalisme en uitsluiting, moeten we allemaal waakzaam blijven. De recente opkomst van partijen die openlijk racistische en nationalistische sentimenten voeden, laat zien dat verworven rechten en erkenning nooit vanzelfsprekend zijn. We kunnen het ons niet veroorloven om achterover te leunen. De strijd om rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid is een voortdurende opgave, en het is aan ons allen om ervoor te zorgen dat de geschiedenis niet wordt herschreven of uitgewist.

Daarbij spelen jongeren een cruciale rol. Zij zijn de toekomst en de dragers van verandering. Het is essentieel dat we hun de ruimte geven om zich te verhouden tot dit dossier, om hun stem te laten horen en om leiderschap te tonen. Een toekomst waarin het slavernijverleden wordt erkend en waarin raciale ongelijkheid actief wordt bestreden, ligt in hun handen. Daarom moeten we hen actief betrekken,

of het nu gaat om educatie, beleidsvorming of de herdenking van Keti Koti/Dia di Emancipacion di sclavitud/Dia di Emansipashon/Emancipation day.

Dit boek is niet slechts een verzameling speeches, maar een oproep om verder te denken, om na te gaan wat de volgende stappen moeten zijn. De geschiedenis heeft ons geleerd dat verandering langzaam gaat, maar dat iedere stap telt. Laten we ervoor zorgen dat de stemmen van onze voorouders blijven klinken, niet alleen op 1 juli, maar het hele jaar door, in alle lagen van de samenleving.

Linda Nooitmeer

Voorzitter NiNsee van 2018 tot 2025

Inleiding

De reis naar erkenning en verzoening

Urwin Vyent

Voor de mensen die eeuwenlang in Suriname en het Caribisch deel van het Koninkrijk in slavernij werden vastgehouden, moet 1 juli 1863 een dag vol diepe emoties zijn geweest. Het was een dag die officieel een einde maakte aan een institutioneel systeem van wrede onderdrukking, maar waarvan de sporen onuitwisbaar bleven in de levens van de generaties die volgden.

Bijna anderhalve eeuw later, op 1 juli 2002, vond in het Oosterpark in Amsterdam een gebeurtenis plaats die een nieuwe fase inluidde in het omgaan met ons beladen verleden. De onthulling van het Nationaal Monument Slavernijverleden door koningin Beatrix bracht nazaten en betrokkenen samen in een moment van gedeelde pijn, herinnering en erkenning. Het monument werd een tastbare getuige van een verleden dat niet vergeten mag worden, een symbool van de strijd voor erkenning van de blijvende impact van het Nederlandse trans-Atlantische slavernijverleden.

De herdenkingen rondom Keti Koti, die jaarlijks op 1 juli plaatsvinden, zijn sindsdien uitgegroeid tot belangrijke momenten van reflectie en samenkomst. Ze maken duidelijk hoe diep de drie eeuwen van slavernij zijn doorgedrongen in het bewustzijn en de beleving van zowel nazaten van de slaafgemaakten als anderen in de samenleving.

De afgelopen jaren hebben deze herdenkingen niet alleen geleid tot publieke erkenning van het verleden, maar ook tot concrete stappen richting verzoening. Het moment

in 2021 waarop burgemeester Femke Halsema tijdens de herdenking in het Oosterpark excuses aanbood namens de stad Amsterdam, markeerde een kantelpunt. Onder de ogen van een kleine, door covidmaatregelen beperkte groep aanwezigen, vulde het park zich onverwachts met het luide gekwetter van parkieten, alsof de voorouders door de natuur zelf hun stem lieten horen. Hun gezang leek een dringende boodschap mee te geven: ‘Opschieten, het is eindelijk tijd voor nationale erkenning.’

Die oproep vond weerklank. In 2022 bood premier Mark Rutte namens de Nederlandse regering officiële excuses aan en in 2023 vroeg koning Willem-Alexander om vergiffenis voor het immense leed dat de slaafgemaakten was aangedaan. Nu, 23 jaar na de onthulling van het monument, is het herdenken van het Nederlandse trans-Atlantische slavernijverleden uitgegroeid tot een breed gedragen beweging. Het was een periode van leren, delen en verwerken, waarin de bewustwording van de verwevenheid van de geschiedenis van slavernij met het heden is toegenomen, als een gedeelde verantwoordelijkheid en een weg naar een rechtvaardigere toekomst.

Inmiddels is de jaarlijkse nationale herdenking in het Oosterpark uitgegroeid tot een belangrijke traditie, waarbij toespraken van notabelen, muzikale bijdragen en stille reflectie elkaar afwisselen. Het NiNsee benadrukt dat dit jaarlijkse moment van herdenking meer is dan rituelen. Het reflecteert de maatschappelijke dialoog over verleden, heden en toekomst. Elke herdenking brengt nieuwe inzichten aan het licht, hernieuwde verbinding tussen mensen en gemeenschappen en een versterking van het historisch bewustzijn, dat steeds dieper doordringt in de samenleving.

In deze bundel worden de rijkdom en complexiteit van deze dialogen vastgelegd om te blijven inspireren en de doorwerking van dit verleden in het heden beter te begrijpen. Na ruim twintig jaar is de herdenking van het slavernijverleden niet alleen een eerbetoon aan de voorouders, maar ook een

krachtige oproep tot actie, erkenning en verandering voor de generaties die volgen.

Het NiNsee, als kenniscentrum dat tot nu toe een centrale rol heeft gespeeld in de organisatie en verdieping van deze herdenkingen, en het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV), dat zich toelegt op de studie van Zuidoost-Azië en de Cariben, vinden het cruciaal om deze momenten van reflectie vast te leggen. Daarom hebben NiNsee en KITLV de handen ineengeslagen om door middel van een bundeling van de belangrijkste toespraken sinds de onthulling van het Nationaal Monument Slavernijverleden, aangevuld met essays over de totstandkoming van de herdenking en de impact ervan, plus interviews met een aantal sprekers en andere betrokkenen, een unieke blik te bieden op de groeiende maatschappelijke erkenning van dit gedeelde verleden.

Urwin Vyent
Directeur NiNsee